

На основание Заповед на Ректора на СУ „Св. Климент Охридски“ РД-38-359 от 07.07.2025 и Протокол № 1 от Първо заседание на Научното жури

СТАНОВИЩЕ

ОТ ПРОФ. Д-Р ИВАН СТОЯНОВ ИВАНОВ
ЗА ДИСЕРТАЦИЯТА НА РЕБЕКА РУТ ФАБЕР,
докторант към Катедра „Систематическо богословие“,
Богословски факултет при СУ „Св. Климент Охридски“
на тема:

**„ВЛИЯНИЕТО НА ЖЕНИТЕ ВЪРХУ МОНАШЕСКОТО ДВИЖЕНИЕ НА
IV ВЕК СПОРЕД БЛ. ЙЕРОНИМ“,**

за получаване на ОНС „Доктор по богословие“.
Професионално направление 2.4. Религия и теология,
Научна специалност „Патрология“,
Научен ръководител: доц. д-р Светослав Риболов

Депозираната за публична защита дисертация на г-жа Ребека Фабер е разработена под научното ръководство на доц. д-р Светослав Риболов и е в областта на Патрологията. Дисертационният труд е структуриран в увод, четири глави, заключение и списък на използваната литература.

Някои общи положения:

Дисертационната тема е посветена на влиянието, което оказват жените върху монашеското движение на IV век според бл. Йероним. В по-широк план целта на настоящото изследване е да представи конкретния принос на малко познати жени от онази епоха, които участват активно в разгръщането на монашеското движение по тяхно време, като се установи какво точно е въздействието им във връзка с формирането на ранното християнско монашество.

Обем и структура. Ребека Рут Фабер представя тезата си в 133 страници, като текстът е изложен в Предговор, Увод, четири Глави, Заключение и Използвана литература. Критичен апарат и ползвана литература. Обемът на използваната литература е достатъчен, броят на бележките в научно-критичния апарат е 382.

Представеното за обсъждане докторско изследване на Ребека Фабер „Влияние на жените върху монашеското движение на IV век според блажени Йероним“ е посветено на важна тема от областта на класическата епоха на монашеството, която е сравнително по-слабо изследвана в България. Темата за женското присъствие в оформянето на монашеското движение през IV век е актуална за Православното богословие има сериозно значение в областта на патрологията, литургиката, и аскетическото богословие. Именно поради авторовата ориентация към западните източници и ролята на блажени Йероним се обогатяват и българските патристични изследвания. Обучението на дисертанта и дисертационното изследване е

умело ръководено под научното ръководство на доц. д-р Светослав Риболов. Темата е разгледана в проблемното поле и научната област на Патрологията, но има важни допирни точки с историята на християнската църква, източната и западната патристична традиция, богословската аскетика, систематическото богословие и литургическото богословие.

Проблематиката на изследването е разработена систематично и е представена в необходимата пълнота, а изследваните проблеми са групирани и разпределени логически според съвременната научна трактовка на съответните въпроси. Налице е познаване на основни изследвания в областта на историята на монашеството и тяхното интерпретиране в патристичен контекст.

В Предговора, в който се разкриват мотивите, довели до избора на темата, авторът Ребека прави една скромна изповед за целия път на нейното научно израстване и етапите и трудностите на работата в личен и професионален план.

В Увода е представен един впечатляващ историографски анализ на съществуващата по темата на дисертацията литература, като например: 1. Цел, задачи и методология на изследването; 2. Изследвания върху християнките в Рим през IV в.; 3. Академичните открития и приносът на Елизабет А. Кларк; 4. Изследователи на жени и късноантичната историография; 5. Историци и изследователи на бл. Йероним като Браун, Хънтър и Дювал и други; 6. Изследователи на бл. Йероним като Кели, Ребенх, Кавелера, Кейн и др; 7. Ограничена, но важна роля на феминистките изследователи като Ройтер, Озиек и др. Именно в Увода авторът дава основен тласък и представя научния подход и методологичните рамки и аспекти на изследването. Дефинирани са предмета и обекта на изследването, целите, задачите и основната хипотеза на дисертационния труд и е дадена обобщена картина на състоянието на научните изследвания по темата акцент върху съвременни западни изследвания за блажени Йероним и монашеството в Западната църква. С Докторско изследване на Ребека Фабер е интересен синтез на християнските изследвания за жената в късната античност и ролята на жените в Църквата през периода на формиране на монашеските общности на Изток. Изследваната проблематика е ситуирана в ясен систематичен порядък в идейните рамки и богословски граници на патристичните и историко-критични изследвания и е представена в контекста на духовните търсения на богопознанието и духовния път на подвижничеството, следването на Христовия идеал и правилата на монашеския живот на Изток и на Запад.

Целите на този труд е да покаже как чрез даренията и действията на *жените-покровителки* това движение се удвоява по обем и се задълбочава от място на място. Аскетическите образи на пожертвование и героично себеотричане заменят примера на мъченичеството и отново вдъхновяват въображението на Църквата. Авторката ясно подчертава покровителството на богати и безбрачни жени, които подпомагат мисията на Църквата и по-специално отговарят на призива за помощ и благотворителност за нуждите на раннохристиянските общини и духовниците. Целта на изследването е да се осветли влиянието на малко познати жени, които участват в разширението на монашеското движение в тяхното време и да се изгради устойчива теза за техния принос и влияние върху формирането на ранното християнско монашество. Местата, където те действат – Рим, Витлеем и Йерусалим – свидетелстват за техните постижения, предадени на потомството чрез писмата на бл. Йероним от Далмация. Формулираната цел на изследването е съсредоточена върху това да се „осветли влиянието на малко познати жени, които участват в разширяването на монашеското движение в тяхното време и да се изгради устойчива теза за техния принос и влияние върху формирането на ранното християнско монашество“ (с. 6). За изясняването на поставения научен проблем са формулирани четири основни задачи (с. 7-8). Точно фиксиран е и научният инструментариум, който „съчетава богословски анализ с исторически и социологически

перспективи“ (с. 8). А именно: 1. очертаване на контекста на епохата чрез разглеждане на редица противоречия в живота на бл. Йероним. Посветен на „живота на ангелите“, той предизвиква значими полемки сред християните. Какво пораждат тези спорове? Началото е анализ на това как дебатите влияят върху развитието на християнството и особено върху положението на жените. Ясно се очертава, че отношението на църковните мъже към телесността, телата им и жените, е основополагащо и съществено в този процес. 2. развива се тезата за въздействието на жените чрез оценка на незаслужено пренебрегваната подкрепа на св. Паула към бл. Йероним от Стридон, преводача на библейския латински текст *Vulgata*. Св. Паула се бори с хибридна си идентичност на аристократка и аскетка във Витлеем – място, което става свидетел на разцвет на аскетизма именно благодарение на нейната отдаденост и гостоприемство към непрестанния поток от поклонници към Светите Земи. Чрез изграждането на домове за тях тя съдейства за географското прехвърляне на аскетическото движение от Рим във Витлеем. 3. Тази задача се решава в трета глава, където се разглежда св. Марцела и нейното покровителство към бл. Йероним. Връзката им е симбиотична и води до образователно, и духовно израстване в интелектуален кръг – един вид аскетически салон от ученолюбиви жени, които възпроизвеждат модела на св. Марцела в собствените си домове-дворци. Тези жени, второ поколение ученички, създават домашни аскетични общности по подобие на св. Макрина от Аниса. За разлика от св. Паула или светите две Мелании, римските вдовици като Марцела не напускат Рим. Именно с оставането си на родното си място те изграждат аскетична база във „Вечния град“, откъдето движението се разпростира. Лидерите, които св. Марцела е обучила, възпроизвеждат кръжоци на вярата, чрез които развитието на християнския аскетизъм се разширява. 4. Изследва се живота на св. Мелания Старша и нейната роля, особено спрямо Евагрий Понтийски, но също и спрямо Руфин Аквилейски. Това трио изиграва ключова роля в християнския дискурс на века. Евагрий – възпитаник на св. Мелания – в Йерусалим по-късно става наставник на св. Йоан Касиан, монаха, който пренася египетското монашество на Запад. Самият Евагрий Понтийски поема по пътя на монашеството благодарение на св. Мелания Старша. Животът ѝ красноречиво показва, че духовното формиране на мъжете често дължи много на жените – особено в случаи като насочването на Евагрий и Руфин Аквилейски, където нейната роля е дълбоко значима. Св. Паула във Витлеем, св. Марцела в Рим и св. Мелания в Йерусалим са жени, дълбоко вкоренени в монашеския живот на своето време. Всяка от тях възпроизвежда това, което е получила като духовен опит, и в резултат на това предизвиква умножение на монашеското движение.

Методологията, използвана тук, съчетава богословски анализ с исторически и социологически перспективи. Целта е да се предложи нюансиран поглед върху преплитането между пол, власт и религиозни практики чрез сравнителен анализ на 6 оригинални извори. Основният източник на това изследване са писмата на бл. Йероним, използвани като способ за разпознаване на жените, съществени за възхода на аскетизма. Не на последно място, самата продуктивност на бл. Йероним е в значителна степен резултат от подкрепата на тези жени. Приложен е сравнително-аналитичният метод и методът на интердисциплинарното изследване. Също така, проведено е щателно търсене на други съвременни източници. Прави положително впечатление и използването в дисертацията на нашия български съвременен и систематичен научен труд „Дневника на Етерия – поклонението до Светите Земи“, който беше преведен от латински и издаден с научнокритични литургични, библеистични, археологически и аскетически анализи на български език и който стана официално част от световните научни изследвания в областта на раннохристиянските извори за живота на древната Църква (Иванов (Кюмурджийски), Иван Стоянов (съставител и автор). Литургични коментари, анализи и интерпретации на Дневника на Етерия (сравнително изследване с паралели от

богослужебната традиция на Църквата). Сборник: Дневникът на Етерия „Peregrinatio ad Iosa Sancta – Поклонение до Светите земи“. Литургичен извор. Текст, коментар, интерпретация. Университетско издателство „Св. Климент Охридски“, съставител дякон Иван Иванов (Кюмурджийски), София, 2019, с. 142-278). Посочен е също така и сравнително-аналитичния метод и методът на интердисциплинарното изследване (с. 8).

Принос: Тази дисертация дава своя принос с непознатите в България изследвания върху живота на жените християни в Рим през IV в. След като историята на жените се отделя от патристиката през 40-те и 50-те години на XX в., нараства броят на откритията и академичните дискусии, посветени на християнките в Рим през IV в. Извършени са нови преводи на най-ранните извори, писани от жени. Особено значими са преводите на Елизабет А. Кларк от Университета Дюк. Освен тях, аз се опрях и на френски, английски и немски учени, занимаващи се с бл. Йероним от Стридон, за да открия жените от неговия корпус. През XX в. жените в историята, както и историята на женското религиозно участие (в рамките на патристиката), се обособяват като самостоятелна област, отделена от традиционната патрология.

Обект и предмет на изследването, според съдържанието:

Глава Първа разглежда жизнения и творчески път, както и аскетическите подвизи на блаж. Йероним, Първата глава на дисертационния труд представя цялостно въведение историческата, богословска и социална среда на IV век, в която бл. Йероним развива своето дело и виждания. Тя проследява живота и влиянието на блажени Йероним от неговото възпитание и образование, през полемиките относно безбрачието и брака, до духовните му взаимоотношения с жени от римската аристокрация. Докторантът демонстрира сериозна ерудиция и умело борави със светоотеческите източници и вторичната литература. Особено внимание заслужава начинът, по който блажени Йероним е представен едновременно като учен, монах, полемист и човек комплексен характер. А в следващите три глави са посветени на бележитите християнски жени - аскети св. Паула (347 – 404), св. Маркела (ок. 325 - 410) и св. Мелания Старша (ок. 340 — 410/417), като акцентът е поставен върху тяхната роля на сподвижнички, покровителки и сътруднички на блаж. Йероним, които вдъхновяват и реализират много негови ключови идеи, свързани с аскетизма в древната Църква.

Глава Втора на дисертацията (стр. 42-56), посветена на св. Паула, представя нейния житейски път като жена аристократка и аскет, акцентирайки върху ключовата ѝ роля в разпространението на монашеското движение. Текстът предлага богата историческа информация, както и значими аргументи относно духовното влияние на жените през IV век. Въпреки това, на няколко места се забелязва тенденция към идеализация и едностранно възхваляване на св. Паула. Това се откроява особено в твърденията, че Йероним Блажени е бил напълно зависим от жените - включително във финансов, емоционален и дори интелектуален аспект.

Глава Трета от дисертационния труд е посветена на св. Марцела, която също е била тясно свързана с Йероним Блажени. Сред основните достойнства на главата се откроява умелото използване на изворов материал – особено писмата на бл. Йероним, адресирани до и отнасящи се до св. Марцела - както и ангажирането със съвременни интерпретации от изследователи като Елизабет Кларк и Гилян Кларк. Докторантът успява да изгради богата и многопластова представа за фигурата на св. Марцела като жена с интелектуален авторитет, социално влияние и духовна дисциплина, която играе значима роля в римската богословска култура.

Глава Четвърта на дисертационния труд е посветена на една от най-значимите, но често пренебрегвани фигури в изследванията на ранното християнско монашество - св. Мелания Старша. Докторантът представя Мелания като активен застъпник на монашеското движение, чието влияние се разпростира не само върху Рим и Палестина,

но и върху Египет и Северна Африка. Главата е организирана около три основни тематични оси: (1) аристократичния и произход и ранното и овдовяване; (2) поклонническото и пътуване до Нитрийската пустиня; и (3) нейната наставническа роля спрямо по-млади жени, както и покровителството ѝ спрямо духовници и манастири. Главата се отличава с добре аргументирана интерпретация, базирана върху солиден изворов материал, включително сведения от св. Паладий, Йероним Блажени и по-късни агиографски текстове. Авторът успешно демонстрира, че св. Мелания не следва да се възприема само като благочестив меценат, а като организираща и ръководеща фигура, съчетаваща римската добродетел с християнската аскеза.

В Заключение са изведени основните резултати от проведеното изследване.

В Разширения автореферет в обем от 120 страници са посочени, също така, и самооценка за научните приноси (четири на брой) и списък с публикации по темата на дисертацията.

Документацията, свързана с процедурата, е пълна и изискванията относно процедурата за защита са спазени.

Мнението на Катедрения съвет при Вътрешното обсъждане е изразено в обективни и систематично изложени становища от колегията, което подпомага правилното четене, разбиране и рецензиране на съдържанието на дисертацията от страна на Научното жури. Отправените забележки и препоръки са изпълнени в отношение на цялостното прецизиране на дисертационния текст и в частност прецизното изследователско мнение на автора.

Заключение на Становището:

Представеният дисертационен труд на **Ребека Рут Фабер** показва мотивирано научно и критично мислене, и изследователска последователност в авторовите хипотези и анализи. Успешно са съчетани разгледаните в дисертацията извори и са приложени актуални методологически подходи, като същевременно е показана авторова рефлексия, независимо от историческата и патристична строгост на разглежданата научна материя, която говори за самостоятелност при интерпретацията на сложни историко-богословски въпроси и точни научни изводи. трябва да се отбележи, че структурата на изложението е ясна аргументирана, а приносите в областта на патрологията в изследването на женското монашество през IV-V векове са значими.

Гласувам положително и препоръчвам на уважаемите членове на Научното жури да присъди на научната степен „доктор“ в Професионално направление 2.4. Религия и теология, Научна специалност „Патрология“, на Ребека Рут Фабер.

Проф. д-р ставр.ик. Иван Иванов

София, 07.10.2025